

Wielofunkcyjny rozwój gospodarstw rolnych

Doświadczenia, dobre praktyki i wnioski z realizacji operacji
w województwie świętokrzyskim

Publikacja opracowana w ramach operacji własnej Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich Plus (KSOW+) pt. „Wielofunkcyjny rozwój gospodarstw rolnych” (Plan operacyjny KSOW+ na rok 2025).

Operacja dofinansowana jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 – Schemat II Pomocy Technicznej WPR 2023-2027 - Wsparcie operacji realizowanych w ramach KSOW+.

Instytucja Zarządzająca Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej
na lata 2023-2027 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Uczestnicy wyjazdu studyjnego do Portugalii (22-27 września 2025 r.)

O projekcie

Operacja „Wielofunkcyjny rozwój gospodarstw rolnych w województwie świętokrzyskim”, realizowana przez Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich Plus (KSOW+), miała na celu upowszechnienie wiedzy oraz praktycznych rozwiązań związanych z dywersyfikacją działalności rolniczej i rozwojem funkcji pozaprodukcyjnych gospodarstw. Projekt był odpowiedzią na rosnące potrzeby obszarów wiejskich w zakresie zwiększania odporności ekonomicznej gospodarstw, poszukiwania alternatywnych źródeł dochodu oraz wzmacniania społecznej i edukacyjnej roli rolnictwa.

W ramach operacji zrealizowano cztery komplementarne formy działań: dwa szkolenia teoretyczne, jedno wydarze-

nie praktyczne w zagrodzie edukacyjnej „Ostoja Dworska”, zagraniczny wyjazd studyjny do Portugalii oraz konferencję podsumowującą. Każda z tych form pełniła inną funkcję w procesie transferu wiedzy – od budowania podstaw teoretycznych, przez bezpośrednie doświadczenie praktyki, po inspirację zagraniczną i syntezę wniosków. Niniejsza broszura stanowi merytoryczne podsumowanie projektu, koncentrujące się na zdobytej wiedzy, doświadczeniach oraz rekomendacjach możliwych do wykorzystania w warunkach regionu świętokrzyskiego.

Publikację opracowali:

Jolanta Krupa
Izabela Milcarz

Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich

Michał Kowalczyk
Koordynator KSOW+
ŚODR Modliszewice

Wielofunkcyjność gospodarstw jako odpowiedź na współczesne wyzwania

Współczesne rolnictwo coraz częściej wykracza poza klasyczną funkcję produkcji żywności. Zmiany rynkowe, presja kosztowa, wahania cen oraz oczekiwania społeczne sprawiają, że gospodarstwa rolne poszukują nowych modeli rozwoju. Wielofunkcyjność staje się odpowiedzią na te wyzwania, oferując możliwość łączenia produkcji rolnej z działalnością edukacyjną, turystyczną, społeczną, przetwórczą czy kulturową.

Dywersyfikacja działalności pozwala zwiększyć stabilność dochodów gospodarstwa, lepiej wykorzystać posiadane zasoby oraz wzmocnić jego zakorzenienie w lokalnej społeczności. Gospodarstwo

wielofunkcyjne nie jest wyłącznie miejscem produkcji – staje się przestrzenią edukacji, integracji społecznej i promocji lokalnego dziedzictwa. W tym kontekście rośnie znaczenie zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych, agroturystyki oraz krótkich łańcuchów dostaw, które łączą rolnictwo z potrzebami mieszkańców i konsumentów.

Projekt realizowany przez ŚÓDR wpisywał się w ten nurt, pokazując wielofunkcyjność nie jako koncepcję teoretyczną, lecz jako realny kierunek rozwoju możliwy do wdrożenia również w warunkach województwa świętokrzyskiego.

Edukacja i kompetencje jako fundament rozwoju gospodarstw wielofunkcyjnych

Jednym z kluczowych założeń projektu było wzmocnienie kompetencji uczestników w obszarze wielofunkcyjnego rozwoju gospodarstw rolnych. Odpowiedzią na tę potrzebę były dwa szkolenia teoretyczne, które odbyły się 18–19 marca 2025 r. oraz 9 lipca 2025 r. w siedzibie Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach. Ich rolą nie było jedynie przekazanie informacji, lecz stworzenie solidnych podstaw wiedzy niezbędnych do świadomego planowania dywersyfikacji działalności rolniczej.

Uczestnikami szkoleń byli rolnicy, doradcy rolniczy oraz osoby zainteresowane rozwojem działalności pozarolniczej i nowymi funkcjami gospodarstw rolnych. Oba szkolenia miały charakter komplementarny i zostały zaplanowane w taki sposób, aby stopniowo budować wiedzę uczestników – od zagadnień ogólnych i koncepcyjnych, po bardziej szczegółowe aspekty organizacyjne i rynkowe.

Podczas szkoleń omówiono ideę wielofunkcyjnego rozwoju gospodarstw jako odpowiedzi na współczesne wyzwania ekonomiczne i społeczne obszarów wiejskich.

Przedstawiono możliwości łączenia produkcji rolnej z działalnością edukacyjną, turystyczną, społeczną oraz przetwórczą, zwracając uwagę na to, że wielofunkcyjność nie oznacza rezygnacji z rolnictwa, lecz jego uzupełnienie o dodatkowe źródła dochodu i nowe formy aktywności. Szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom związanym z zagrodami edukacyjnymi, gospodarstwami opiekuńczymi, agroturystyką oraz krótkimi łańcuchami dostaw, jako formami najlepiej wpisującymi się w potencjał regionu.

Istotnym elementem szkoleń było również omówienie uwarunkowań formalnych i organizacyjnych związanych z podejmowaniem działalności pozarolniczej w gospodarstwie. Uczestnicy uzyskali wiedzę na temat znaczenia planowania, stopniowego wdrażania nowych funkcji oraz dostosowania zakresu działalności do własnych zasobów kadrowych, infrastrukturalnych i czasowych. Podkreślano, że skuteczny rozwój gospodarstwa wielofunkcyjnego wymaga nie tylko pomysłu, ale również realistycznej oceny możliwości oraz konsekwentnego budowania oferty odpowiadającej na potrzeby odbiorców.

Drugie szkolenie, zrealizowane w lipcu br., w większym stopniu koncentrowało się na praktycznych aspektach rozwoju działalności, w tym na wytwarzaniu i sprzedaży własnych produktów, budowaniu marki lokalnej oraz znaczeniu jakości i autentyczności oferty. Zwrócono uwagę na rolę produktów regionalnych i lokalnych jako elementu wyróżniającego gospodarstwo oraz na znaczenie bezpośredniego kontaktu z odbiorcą w budowaniu trwałych relacji rynkowych.

Realizacja dwóch szkoleń teoretycznych pozwoliła na sformułowanie kilku kluczowych wniosków. Przede wszystkim potwierdzono, że wiedza teoretyczna jest niezbędnym punktem wyjścia do podejmowania działań związanych z wielofunkcyjnym rozwojem gospodarstw. Uczestnicy wskazywali, że szkolenia pomogły im uporządkować dotychczasowe pomysły oraz lepiej zrozumieć, jakie warunki muszą zostać spełnione, aby dywersyfikacja działalności była trwała i bezpieczna.

Podkreślono również znaczenie indywidualnego podejścia do rozwoju gospodarstwa. Szkolenia jednoznacznie pokazały, że nie istnieje jeden uniwersalny model wielofunkcyjności – każda decyzja powin-

na uwzględniać lokalne uwarunkowania, potencjał gospodarstwa oraz oczekiwania rynku. Istotną rolę przypisano także doradztwu i edukacji, które wspierają rolników w podejmowaniu kolejnych kroków rozwojowych.

Szkolenia teoretyczne stworzyły solidną podstawę do dalszych działań realizowanych w ramach operacji. Zdobyta wiedza stała się punktem odniesienia podczas wydarzeń praktycznego w zagrodzie edukacyjnej „Ostoja Dworska”, gdzie uczestnicy mogli zweryfikować omawiane rozwiązania w rzeczywistych warunkach funkcjonowania gospodarstwa wielofunkcyjnego, a następnie podczas wyjazdu studyjnego i konferencji podsumowującej.

”

Szkolenia jednoznacznie pokazały, że nie istnieje jeden uniwersalny model wielofunkcyjności – każda decyzja powinna uwzględniać lokalne uwarunkowania, potencjał gospodarstwa oraz oczekiwania rynku.

Gospodarstwo wielofunkcyjne w praktyce – doświadczenie jako klucz do zrozumienia modelu

Kolejnym etapem realizacji operacji było wydarzenie praktyczne, które odbyło się 10 czerwca 2025 r. w Zagrodzie Edukacyjnej „Ostoja Dworska”, należącej do Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych i zlokalizowanej na terenie województwa świętokrzyskiego. Wydarzenie to miało charakter warsztatów praktycznych połączonych z dniem otwartym i stanowiło bezpośrednie uzupełnienie wiedzy teoretycznej.

Celem tej formy nie było jedynie zaprezentowanie pojedynczego gospodarstwa, lecz pokazanie, jak w praktyce może funkcjonować gospodarstwo wielofunkcyjne, łączące różne role i aktywności w spójną całość. Uczestnicy mieli możliwość obserwacji gospodarstwa, które oprócz funkcji produkcyjnej realizuje również zadania edukacyjne, kulturowe i społeczne, wykorzystując lokalne zasoby oraz dziedzictwo obszarów wiejskich.

W trakcie wydarzenia zaprezentowano działalność edukacyjną prowadzoną w zagrodzie, w tym formy pracy z różnymi grupami

odbiorców, sposób organizacji zajęć oraz metody przekazywania wiedzy o rolnictwie, tradycjach wsi i pracy na gospodarstwie. Uczestnicy mogli zobaczyć, że edukacja w gospodarstwie nie polega wyłącznie na prezentacji obiektu, lecz wymaga odpowiedniego przygotowania merytorycznego, organizacyjnego i logistycznego, a także dostosowania treści do wieku i potrzeb odbiorców.

Ważnym elementem wydarzenia była również prezentacja tradycyjnych prac gospodarskich i obrzędów, które stanowią integralną część oferty zagrody. Nawiązanie do dawnych praktyk wiejskich podkreśliły rolę dziedzictwa kulturowego jako zasobu, który może być wykorzystywany w działalności edukacyjnej i turystycznej. Przykład ten pokazał, że elementy codziennej pracy rolnika mogą stać się wartościowym narzędziem przekazu edukacyjnego i budowania atrakcyjnej oferty gospodarstwa.

Zwieńczeniem wydarzenia była degustacja tradycyjnych i regionalnych produktów, która ukazała potencjał kulinarny

jako kolejnej funkcji gospodarstwa wielofunkcyjnego. Produkty lokalne i potrawy regionalne zostały zaprezentowane nie tylko jako element tradycji i gościnności, lecz także jako możliwe źródło dodatkowej wartości ekonomicznej, wspierające promocję gospodarstwa i regionu. Pokazano w ten sposób, że działalność edukacyjna, kulturowa i kulinarna może wzajemnie się uzupełniać, tworząc spójną ofertę.

Najważniejszym aspektem warsztatów w Zagrodzie Edukacyjnej „Ostoja Dworska” było jednak bezpośrednie doświadczenie funkcjonowania gospodarstwa wielofunkcyjnego „od środka”. Uczestnicy mieli możliwość rozmowy z gospodarzem, poznania organizacji pracy, zaplecza infrastrukturalnego oraz skali zaangażowania niezbędnej do prowadzenia takiej działalności. Doświadczenie to pozwoliło lepiej zrozumieć, że wielofunkcyjność nie jest zbiorem pojedynczych „atrakcji”, lecz przemyślanym modelem, w którym poszczególne funkcje wzajemnie się wzmacniają.

Wnioski płynące z tej formy jednoznacznie potwierdziły, że praktyczne doświadczenie jest kluczowe dla realnej oceny możliwości wdrożeniowych. Kontakt z funk-

”

Kontakt z funkcjonującym gospodarstwem umożliwił uczestnikom skonfrontowanie własnych wyobrażeń z rzeczywistością oraz ocenę, które elementy modelu są możliwe do zastosowania we własnych gospodarstwach.

cjonującym gospodarstwem umożliwił uczestnikom skonfrontowanie własnych wyobrażeń z rzeczywistością oraz ocenę, które elementy modelu są możliwe do zastosowania we własnych gospodarstwach. Wydarzenie to stało się istotnym ogniwem projektu, łączącym wiedzę teoretyczną z dalszymi inspiracjami płynącymi z doświadczeń zagranicznych.

Doświadczenia zagraniczne – czego uczą przykłady z Portugalii

Wyjazd studyjny do Portugalii, zrealizowany w dniach 22–27 września 2025 r., stanowił kluczowy element operacji „Wielofunkcyjny rozwój gospodarstw rolnych w województwie świętokrzyskim”. Program wyjazdu został zaplanowany w taki sposób, aby uczestnicy mogli poznać konkretne, funkcjonujące modele gospodarstw wielofunkcyjnych, działających w różnych regionach Portugalii i w odmiennych kontekstach przestrzennych – od wsi, przez regiony turystyczne, po obszary miejskie.

Wizyta 1 – Quinta Pedagógica da Caria (Casal da Barreirinha)

Pierwszym odwiedzionym obiektem było ekologiczne gospodarstwo edukacyjne Quinta Pedagógica da Caria, zlokalizowane w miejscowości Casal da Barreirinha. Gospodarstwo to stanowi przykład krótkiego łańcucha dostaw, w którym produkcja rolna połączona jest bezpośrednio ze sprzedażą koszykową oraz działalnością edukacyjną i społeczną.

Uczestnicy zapoznali się z funkcjonowaniem gospodarstwa, które oprócz upraw rolnych prowadzi zajęcia edukacyjne i terapeutyczne dla dzieci, rodzin oraz seniorów. Szczególną uwagę zwrócono na rolę pracy z roślinami, ziołami i zwierzętami jako elementu profilaktyki zdrowotnej i aktywizacji społecznej. Wizyta obejmowała prezentację gospodarstwa, rozmowę z jego przedstawicielami oraz degustację ekologicznych produktów.

Model ten pokazuje, że gospodarstwo wielofunkcyjne może skutecznie łączyć rolnictwo ekologiczne z działalnością społeczną i edukacyjną. W polskich warunkach rozwiązania te mogą być adaptowane zwłaszcza w kontekście rozwoju zagród edukacyjnych oraz gospodarstw opiekuńczych, szczególnie na obszarach o starzejącej się strukturze demograficznej.

Wizyta 2 – Lagar de Azeite Casa Feteira (Porto de Mós)

Kolejnym punktem programu była wizyta w Lagar de Azeite Casa Feteira, rodzinnym gospodarstwie zajmującym się produkcją oliwy z oliwek. Obiekt ten łączy nowoczesną produkcję rolną z zachowaniem dziedzictwa kulturowego, edukacją oraz turystyką.

Uczestnicy poznali historię gospodarstwa, które zostało zmodernizowane przez kolejne pokolenia rodziny, oraz sposób wykorzystania tradycyjnego młyna oliwnego jako elementu oferty edukacyjnej. Wizyta obejmowała prezentację procesu produkcji oliwy, rozmowę o wyzwaniach rozwoju oraz degustację produktów.

Casa Feteira pokazuje, jak produkt lokalny może stać się osią całej działalności wielofunkcyjnej. Wnioskiem istotnym dla projektu jest możliwość budowania oferty gospodarstwa wokół jednego, charakterystycznego produktu (np. sera, miodu, przetworów), który łączy produkcję, edukację i turystykę.

Wizyta 3 – Szlak UNESCO w Évorze

W Évorze uczestnicy odbyli spacer po historycznym centrum miasta wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Wizyta miała na celu pokazanie, jak dziedzictwo kulturowe i turystyka mogą wspierać rozwój rolnictwa wielofunkcyjnego.

Podczas wizyty zaprezentowano lokalne targi, sklepiki rolnicze oraz sprzedaż bezpośrednią produktów regionalnych, takich jak oliwa, sery, wina i przetwory. Uczestnicy mogli zobaczyć, w jaki sposób produkty rolne są integrowane z ofertą turystyczną miasta i regionu.

Model Évory pokazuje znaczenie powiązań między rolnictwem a turystyką kulturową. Dla województwa świętokrzyskiego jest to istotna wskazówka dotycząca wykorzystania dziedzictwa kulturowego i historycznego jako elementu wspierającego rozwój gospodarstw wielofunkcyjnych.

Wizyta 4 – Herdade do Freixo do Meio (region Alentejo)

Jednym z najważniejszych punktów wyjazdu była wizyta w Herdade do Freixo do Meio, dużym gospodarstwie wielofunkcyjnym działającym w formule ekonomii społecznej. Gospodarstwo łączy produkcję rolną, edukację, turystykę, gastronomię oraz działalność społeczną. Uczestnicy zapoznali się tu z ofertą edukacyjną

skierowaną do różnych grup wiekowych, organizacją zajęć tematycznych oraz funkcjonowaniem zaplecza gastronomicznego i noclegowego. Podczas wizyty omówiono także kwestie zarządzania gospodarstwem i współpracy z lokalną społecznością.

Herdade do Freixo do Meio pokazuje, że gospodarstwo rolne może pełnić rolę lokalnego centrum edukacyjno-społecznego. W polskich realiach rozwiązania te mogą być inspiracją dla większych gospodarstw, które chcą rozwijać działalność w oparciu o edukację, turystykę i usługi społeczne.

Wizyta 5 – LURA – Aprender Naturalmente (Faro)

W regionie Algarve uczestnicy odwiedzili LURA – obiekt edukacji ekologicznej, którego działalność opiera się na bezpośrednim kontakcie dzieci z naturą. Gospodarstwo prowadzi zajęcia edukacyjne z wykorzystaniem ogrodów, zwierząt i interaktywnych metod nauczania.

LURA potwierdziła, że edukacja ekologiczna może być trwałym i stabilnym elementem działalności gospodarstwa. Wnioski te

są szczególnie istotne dla rozwoju zagród edukacyjnych w Polsce, które mogą pełnić podobną funkcję w systemie edukacji formalnej i nieformalnej.

Wizyta 6 – Al-Lagar Tavira

Kolejnym punktem była wizyta w Al-Lagar Tavira, gospodarstwie agroturystycznym specjalizującym się w enoturystyce i warsztatach kulinarnych. Uczestnicy poznali sposób łączenia uprawy winorośli, produkcji wina oraz działalności turystycznej i edukacyjnej.

Al-Lagar Tavira pokazało, jak kulinarna tożsamość regionu może stać się podstawą rozwoju gospodarstwa. To ważna inspiracja dla gospodarstw w Polsce, które chcą rozwijać ofertę opartą na lokalnych smakach i tradycyjnych recepturach.

Wizyta 7 – Szlak wodny Lagos–Ponta da Piedade

Rejs wzdłuż klifowego wybrzeża Algarve miał na celu pokazanie, jak walory krajobrazowe wspierają rozwój turystyki i pośrednio rolnictwa wielofunkcyjnego. Uczestnicy mogli zobaczyć, jak gospodarstwa w regionie wykorzystują ruch turystyczny do promocji produktów lokalnych.

Przykład ten wskazuje na znaczenie powiązań między turystyką a rolnictwem, również w regionach atrakcyjnych krajobrazowo w Polsce.

Wizyta 8 – Quinta Pedagógica dos Olivais (Lizbona)

Ostatnią wizytą było miejskie gospodarstwo edukacyjne Quinta Pedagógica dos Olivais w Lizbonie. Obiekt promuje tradycje wsi portugalskiej w środowisku miejskim i prowadzi zajęcia międzypokoleniowe. Podczas wizyty omówiono również aspekty prawne funkcjonowania gospodarstw wielofunkcyjnych w Portugalii.

Wizyta ta pokazała, że gospodarstwa edukacyjne mogą funkcjonować także w przestrzeni miejskiej, pełniąc ważną rolę społeczną i edukacyjną. To cenna inspiracja dla rozwoju podobnych inicjatyw w miastach i ich otoczeniu w Polsce.

Zagraniczny wyjazd studyjny do Portugalii stanowił kluczowy i najbardziej wartościowy element realizowanej operacji, ponieważ umożliwił uczestnikom bezpośredni kontakt z dojrzałymi, sprawdzonymi w praktyce modelami wielofunkcyjnego rozwoju gospodarstw rolnych. W odróżnieniu od form teoretycznych oraz krajowych wydarzeń praktycznych, wyjazd pozwolił zobaczyć, jak w rzeczywistych warunkach funkcjonują gospodarstwa, które od lat łączą produkcję rolną z edukacją, turystyką, lokalnym przetwórstwem oraz działalnością społeczną, tworząc stabilne i spójne modele rozwoju. Bezpośrednie obserwacje, rozmowy z gospodarzami oraz analiza organizacji pracy umożliwiły uczestnikom nie tylko poznanie konkretnych rozwiązań, ale również ocenę ich efektywności, skali zaangażowania oraz realnych korzyści i ograniczeń.

Wybór Portugalii jako celu wyjazdu był ściśle powiązany z tematyką projektu. Portugalia jest krajem o wieloletnich doświadczeniach w rozwoju gospodarstw wielofunkcyjnych, w których rolnictwo nie stanowi jedynie działalności produkcyjnej, lecz jest integralnie powiązane z edukacją pozaformalną, turystyką wiejską i kulturową oraz promocją lokalnych produktów i dziedzictwa. Co szczególnie istotne, roz-

wój ten odbywa się często w warunkach ograniczonych zasobów naturalnych i klimatycznych, co sprawia, że obserwowane modele opierają się nie na intensyfikacji produkcji, lecz na maksymalnym wykorzystaniu zasobów lokalnych, tożsamości miejsca oraz współpracy społecznej. Takie podejście jest w dużej mierze zbieżne z potencjałem województwa świętokrzyskiego i realiami funkcjonowania wielu polskich gospodarstw.

Wyjazd pozwolił również dostrzec, że wielofunkcyjność gospodarstw nie jest jednorodnym modelem, lecz elastycznym procesem, który może być dostosowany do różnych warunków przestrzennych i społecznych. Obserwowane w Portugalii gospodarstwa funkcjonowały zarówno na obszarach wiejskich, jak i w bezpośrednim otoczeniu miast oraz regionów turystycznych, co potwierdziło, że działalność edukacyjna i społeczna może być skutecznie realizowana w różnych kontekstach. Jednocześnie zauważono, że większość prezentowanych rozwiązań nie wymagała kosztownych inwestycji technologicznych, lecz opierała się na stopniowym rozwoju, prostych rozwiązaniach infrastrukturalnych, jasno określonej ofercie oraz konsekwentnym budowaniu relacji z odbiorcami.

W kontekście całej operacji wyjazd studyjny odegrał kluczową rolę w procesie transferu wiedzy i inspiracji. Domknął on logiczny ciąg działań projektowych, łącząc wiedzę teoretyczną i praktyczną zdobytą podczas innych form realizacji. Dzięki temu uczestnicy mogli krytycznie analizować prezentowane modele, identyfikować elementy możliwe do adaptacji w polskich warunkach oraz formułować realne pomysły rozwojowe dla własnych gospodarstw. W tym sensie wyjazd studyjny nie był dodatkiem do projektu, lecz jego centralnym elementem merytorycznym, który znacząco podniósł jakość realizowanej operacji i trwałość jej efektów.

”

(...) zauważono, że większość prezentowanych rozwiązań nie wymagała kosztownych inwestycji technologicznych, lecz opierała się na stopniowym rozwoju, prostych rozwiązaniach infrastrukturalnych, jasno określonej ofercie oraz konsekwentnym budowaniu relacji z odbiorcami.

Konferencja podsumowująca – „Wielofunkcyjny rozwój gospodarstw rolnych”

Konferencja podsumowująca projekt odbyła się 18 listopada 2025 r. w siedzibie Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach. Wydarzenie zgromadziło szerokie grono uczestników – przedstawicieli ministerstwa, instytucji doradczych, środowisk naukowych, samorządów lokalnych, rolników, przetwórców, doradców oraz producentów żywności tradycyjnej.

Konferencja miała na celu uporządkowanie wiedzy i doświadczeń zebranych podczas realizacji projektu oraz stworzenie przestrzeni do wymiany opinii i budowania sieci współpracy pomiędzy uczestnikami i instytucjami zaangażowanymi w rozwój obszarów wiejskich. Jej tematyka koncentrowała się wokół zagadnienia wielofunkcyjności gospodarstw, czyli łączenia działalności rolniczej z dodatkowymi funkcjami takimi jak edukacja, turystyka, lokalne przetwórstwo i działania społeczne. Przedstawiono prezentacje ilustrujące, jak różne formy działalności mogą koegzystować w jednym gospodarstwie, tworząc stabilne i zróżnicowane źródła dochodu.

W ramach konferencji zaprezentowano również wnioski i dobre praktyki z wyjazdu studyjnego do Portugalii. Podkreślano znacze-

nie krótkich łańcuchów dostaw, współpracy lokalnej oraz profesjonalnej promocji produktów, co ma bezpośrednie przełożenie na możliwości adaptacji tych rozwiązań w warunkach województwa świętokrzyskiego.

Konferencja potwierdziła, że wielofunkcyjny rozwój gospodarstw – łączący produkcję rolną z działaniami edukacyjnymi, turystycznymi i społecznymi – jest realną i perspektywiczną ścieżką rozwoju, która może przyczynić się do stabilizacji dochodów, wzrostu konkurencyjności gospodarstw oraz wzmocnienia lokalnych społeczności. Jej organizacja stanowiła naturalne zwieńczenie operacji, integrując wiedzę teoretyczną, doświadczenia praktyczne i inspiracje zagraniczne oraz przygotowując uczestników do dalszych działań wdrożeniowych i rozwojowych.

Wnioski z projektu dla regionu świętokrzyskiego

Realizacja projektu „Wielofunkcyjny rozwój gospodarstw rolnych w województwie świętokrzyskim” potwierdziła, że region świętokrzyski dysponuje realnym potencjałem do rozwoju gospodarstw wielofunkcyjnych, jednak jego pełne wykorzystanie wymaga świadomego i systemowego podejścia. Zdobyta wiedza oraz doświadczenia krajowe i zagraniczne pokazują, że wielofunkcyjność nie jest rozwiązaniem uniwersalnym, lecz kierunkiem, który powinien być dostosowany do lokalnych zasobów, skali gospodarstw oraz potrzeb społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich.

Województwo świętokrzyskie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem krajobrazowym, bogatym dziedzictwem kulturowym oraz rozdrobnioną strukturą gospodarstw rolnych. Właśnie te cechy, często postrzegane jako ograniczenia produkcyjne, mogą stać się atutem w rozwoju funkcji pozarolniczych. Projekt pokazał, że mniejsze gospodarstwa, dysponujące ograniczonym potencjałem produkcyjnym, mogą skutecznie budować swoją przyszłość w oparciu o edukację, turystykę wiejską, działalność społeczną czy przetwórstwo lokalne, pod warunkiem odpowiedniego przygotowania merytorycznego i organizacyjnego.

Jednym z kluczowych wniosków jest potrzeba oparcia rozwoju na zasobach lokalnych, a nie na próbach bezpośredniego kopiowania rozwiązań z innych regionów

lub krajów. Doświadczenia portugalskie pokazały, że sukces gospodarstw wielofunkcyjnych wynika z umiejętnego wykorzystania tego, co lokalne i autentyczne – krajobrazu, tradycji, kuchni, historii oraz relacji społecznych. W warunkach świętokrzyskich szczególnie znaczenie mogą mieć zagrody edukacyjne, gospodarstwa wykorzystujące dziedzictwo kulturowe wsi, a także inicjatywy łączące rolnictwo z turystyką kulinarną, kulturową i przyrodniczą.

Projekt uwidocznił również, potrzebę stałego doskonalenia rolników w zakresie planowania i zarządzania działalnością wielofunkcyjną. Wielu rolników posiada zasoby i pomysły, jednak obawia się formalnych i organizacyjnych aspektów prowadzenia dodatkowej działalności. Szkolenia, warsztaty i wyjazd studyjny pozwoliły zidentyfikować te bariery oraz pokazały, że ich przezwyciężenie jest możliwe poprzez stopniowe wdrażanie działań, korzystanie z doradztwa oraz współpracę z już istniejącymi obiektami.

Istotnym elementem jest także rola współpracy i sieciowania. Rozwój gospodarstw wielofunkcyjnych nie powinien być procesem indywidualnym, lecz opartym na wymianie doświadczeń, współdziałaniu z innymi podmiotami oraz włączaniu się w istniejące sieci, takie jak Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych. Projekt pokazał, że kontakt z innymi gospodarstwami, zarówno krajowymi, jak i zagranicznymi, wzmacnia motywację do działania i ułatwia podejmowanie decyzji rozwojowych.

W kontekście regionalnym szczególnie istotne jest także wykorzystanie dostępnych instrumentów wsparcia, w tym działań realizowanych w ramach Planu Strategicznego WPR 2023–2027. Wielofunkcyjność gospodarstw wpisuje się w cele polityki rozwoju obszarów wiejskich, takie jak dywersyfikacja dochodów, wzmacnianie lokalnych rynków oraz poprawa jakości życia na wsi. Projekt pokazał, że odpowiednio przygotowani rolnicy są w stanie skutecznie korzystać z dostępnych programów i lepiej planować rozwój swoich gospodarstw.

Podsumowując, projekt potwierdził, że województwo świętokrzyskie posiada solidne podstawy do rozwoju gospodarstw wielofunkcyjnych. Kluczowe znaczenie mają: edukacja i kompetencje, oparcie działań na lokalnych zasobach, stopniowe wdrażanie nowych funkcji oraz współpraca i wymiana doświadczeń. Wielofunkcyjność może stać się realną szansą na stabilizację dochodów gospodarstw, zwiększenie ich odporności na zmiany rynkowe oraz wzmocnienie roli obszarów wiejskich jako miejsc atrakcyjnych do życia i pracy.

”

(...) projekt potwierdził, że województwo świętokrzyskie posiada solidne podstawy do rozwoju gospodarstw wielofunkcyjnych. Kluczowe znaczenie mają: edukacja i kompetencje, oparcie działań na lokalnych zasobach, stopniowe wdrażanie nowych funkcji oraz współpraca i wymiana doświadczeń.

